

**“PROFILAKTIKA INSPEKTORINING MAHALLA HUQUQ-
TARTIBOT MASKANIDA BOSHQA DAVLAR ORGANLARI BILAN
HAMKORLIGINING AHAMIYATI VA O‘ZIGA XOS
XUSUSIYATLARI”**

Umaraliyev Sultonbek Alijon o‘g‘li

IIV Akademiyasi 3-kurs kursanti

***Annotatsiya:** Mazkur maqolada profilaktika inspektorining mahalla huquq-tartibot maskanida faoliyat yuritishidagi asosiy rollari va boshqa davlat organlari bilan o‘zaro hamkorlikning ahamiyati ko‘rib chiqiladi. Profilaktika inspektori, xususan, jinoyatchilikning oldini olish, huquqbuzarliklar bilan kurashish, shuningdek, jamiyatda huquq-tartibotni ta‘minlashda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu maqolada profilaktika inspektorining mahallalarda qonuniylilikni ta‘minlashdagi o‘rni va uning davlat organlari bilan samarali hamkorligining ahamiyati, shuningdek, bunday hamkorlikning o‘ziga xos xususiyatlari tahlil etilgan. Boshqa davlat organlari bilan integratsiyalashgan ishlarni samarali tashkil etish, profilaktika inspektorining professional malakasi va jamiyatdagi huquq-tartibotni mustahkamlashdagi roli haqida chuqur tahlil qilinadi.*

***Kalit so‘zlar:** profilaktika inspektori, huquq-tartibot maskani, mahalla, davlat organlari, hamkorlik, jinoyatchilikning oldini olish, jamiyatdagi xavfsizlik.*

Kirish

Profilaktika inspektori — bu huquq-tartibotning eng muhim elementlaridan biri bo‘lib, mahallalarda jinoyatlarning oldini olish, huquqbuzarliklar bilan kurashish va fuqarolarning qonuniy huquqlarini himoya qilishda faol ishtirok etadi. Profilaktika inspektorining asosiy vazifalaridan biri mahallalarda xavfsiz muhitni yaratish va jinoyatlarni oldini olish uchun keng ko‘lamli profilaktik tadbirlarni amalga oshirishdan iborat. Ushbu maqolada profilaktika inspektorining davlat organlari bilan o‘zaro hamkorligi, ayniqsa ichki

ishlar, sog‘liqni saqlash, ta‘lim, ijtimoiy xizmatlar va boshqa muhim tuzilmalar bilan aloqalari tahlil qilinadi.

Mahalla huquq-tartibot maskanlarida samarali hamkorlikni yo‘lga qo‘yish, fuqarolarning huquqlarini himoya qilish va jinoyatchilikni oldini olish uchun turli davlat organlari o‘rtasidagi integratsiya juda muhimdir. Har bir davlat organining o‘ziga xos funksiyasi va rolini to‘liq amalga oshirishi, profilaktika inspektorining faoliyati samaradorligini oshiradi.

Asosiy qism

Profilaktika inspektori: roli va vazifalari. Profilaktika inspektori ichki ishlar tizimida ishlovchi mutaxassis bo‘lib, uning faoliyati mahallalardagi tinchlikni saqlashga qaratilgan. Ularning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- mahalladagi huquqbuzarliklarning oldini olish uchun doimiy monitoring olib borish;
- jinoyatchilikka qarshi kurashish bo‘yicha aholi bilan tushuntirish ishlari o‘tkazish;
- ijtimoiy xavfsizlikni ta‘minlash uchun mahalla faollari va fuqarolar yig‘ini bilan birgalikda chora-tadbirlar ishlab chiqish;
- davlat va nodavlat tashkilotlar bilan ijtimoiy muammolarni aniqlash va bartaraf etishda hamkorlik qilish.

Boshqa davlat organlari bilan hamkorlikning yo‘nalishlari. Huquq-tartibot organlari. Ichki ishlar, prokuratura va sud organlari bilan birgalikda ishlash jinoyatchilikning oldini olish va uni samarali bartaraf etish uchun muhimdir. Ushbu hamkorlik quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- jinoyatlarni profilaktika qilish bo‘yicha ma‘lumot almashinuvi;
- huquqbuzarliklarga qarshi birgalikda tezkor tadbirlar o‘tkazish;
- huquqiy madaniyatni oshirish maqsadida mahallalarda seminar va treninglar tashkil etish.

Ijtimoiy himoya organlari. Bandlik va mehnat munosabatlari agentligi, ijtimoiy himoya bo'limlari va pensionerlar jamg'armasi bilan ishlash orqali quyidagilar amalga oshiriladi:

- ishsizlikni kamaytirish va kam ta'minlangan oilalarga yordam ko'rsatish;
- nogironlar va yolg'iz fuqarolarga ko'mak berish uchun rejalashtirilgan dasturlarni amalga oshirish;
- ayollar va bolalar himoyasi bo'yicha maxsus loyihalarni yo'lga qo'yish.

Sog'liqni saqlash tizimi. Sog'liqni saqlash bo'limlari bilan hamkorlik aholining salomatligini yaxshilash va kasalliklarning oldini olishga xizmat qiladi:

- pandemiyalar va yuqumli kasalliklar vaqtida birgalikda profilaktika choralari ko'rish;
- psixologik yordamga muhtoj shaxslarni aniqlash va ularga yordam ko'rsatish;
- sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish.

Ta'lim va madaniyat muassasalari. Ta'lim muassasalari bilan ishlash yoshlar o'rtasida huquqbuzarlikning oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu yo'nalishdagi ishlar:

- maktab o'quvchilari va talabalar uchun huquqiy savodxonlik darslarini tashkil etish;
- ota-onalar yig'ilishlarida profilaktika masalalarini muhokama qilish;
- sport va madaniyat tadbirlarini o'tkazish orqali yoshlarni ijtimoiy hayotga jalb qilish.

Favqulodda vaziyatlar bo'yicha hamkorlik. Favqulodda vaziyatlar boshqarmasi bilan hamkorlik tabiiy ofatlar, yong'inlar va boshqa xavf-xatarlarga tayyorgarlikni kuchaytiradi:

- mahallalarda xavfsizlik treninglari o'tkazish;
- aholini favqulodda vaziyatlar yuz berganda to'g'ri harakat qilishga o'rgatish;
- ogohlik va profilaktika bo'yicha axborot tarqatish.

Hamkorlikning ijtimoiy ahamiyati. Profilaktika inspektorining davlat organlari bilan hamkorligi quyidagi ijobiy natijalarni beradi:

- jinoyat darajasining pasayishi;
- ijtimoiy tenglik va adolatning kuchayishi;
- aholi o'rtasida o'zaro ishonch va birdamlikning shakllanishi;
- davlat resurslaridan samarali foydalanish.

Ilg'or tajribalar. Dunyo tajribasida mahalliy xavfsizlik masalalarida jamoatchilik va davlat organlari o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish muvaffaqiyatli amaliyot sifatida ko'rsatilgan. Masalan:

- **Singapur modeli:** Har bir mahallada jinoyatchilikka qarshi maxsus rejalashtirilgan dasturlar orqali aholi bilan muloqot kuchaytirilgan.

- **Germaniya tajribasi:** Mahallalarda ko'ngillilar va politsiya xodimlari birgalikda xavfsizlikka mas'uliyatli yondashadi.

Amaliy tavsiyalar. Har bir mahallada davlat organlari va nodavlat tashkilotlari o'rtasida yagona ma'lumot almashish tizimini joriy etish;

- aholining huquqiy savodxonligini oshirish uchun muntazam treninglar tashkil etish;

- innovatsion texnologiyalarni, jumladan, sun'iy intellektni xavfsizlik monitoringida qo'llash.

Mahallalar O'zbekiston jamiyatida faqatgina ijtimoiy-iqtisodiy birlikning emas, balki huquq-tartibot maskani sifatida ham alohida o'ringa ega. Mahalla huquq-tartibot maskanlarining asosiy maqsadi fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, ijtimoiy adolatni ta'minlash va jinoyatchilikka qarshi kurashdan iborat. Bu vazifalarni amalga oshirishda davlat organlari o'rtasidagi integratsiya va hamkorlikning samaradorligi juda muhim hisoblanadi. Ushbu maqolada mahallalarda davlat organlari o'rtasidagi integratsiyaning ahamiyati, uning ijtimoiy va huquqiy jihatlari, shuningdek, samarali mexanizmlar yoritiladi.

Mahalla huquq-tartibot maskanlarining vazifalari. Mahalla huquq-tartibot maskanlari fuqarolarning huquqlarini himoya qilish va jinoyatchilikning oldini olishda bir qancha asosiy funksiyalarni bajaradi:

- mahallada xavfsizlik va tartibni ta'minlash;
- ijtimoiy muammolarni aniqlash va ularni hal qilishga ko'maklashish;
- jinoyatchilikka moyil shaxslarni aniqlash va profilaktika choralarini amalga oshirish;
- davlat va mahalla fuqarolar yig'ini o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlash.

Turli davlat organlari o'rtasidagi integratsiyaning ahamiyati. Fuqarolarning huquq va xavfsizligini ta'minlash uchun davlat organlari o'rtasidagi yaqin hamkorlik muhim. Quyidagi yo'nalishlar bo'yicha integratsiya natijalariga erishish mumkin:

Huquqni muhofaza qilish organlari. Ichki ishlar, prokuratura va sud tizimi o'rtasidagi hamkorlik jinoyatchilikni tezkor bartaraf etish uchun asos bo'ladi. Misol uchun:

- jinoyat sodir bo'lganida, ma'lumotlarning tezkor almashinuvi va operativ chora-tadbirlar ko'rish;
- sud-huquq tizimining jinoyatchilikni profilaktika qilishda ko'maklashishi;
- fuqarolarning huquqiy madaniyatini oshirishga qaratilgan tadbirlarni amalga oshirish.

Ijtimoiy himoya va ta'lim tizimi bilan hamkorlik. Bandlik va ijtimoiy muhofaza organlari, ta'lim muassasalari jinoyatchilikning ijtimoiy sabablarini bartaraf etishda muhim rol o'ynaydi:

- ishsiz fuqarolarni ishga joylashtirish orqali jinoyatchilikka sabab bo'luvchi omillarni kamaytirish;
- o'quvchilarning huquqiy bilimlarini oshirish va ularni ijtimoiy hayotga faol jalb qilish;
- oilaviy nizolarni hal qilishda mahalla, maktab va ijtimoiy xizmatlar o'rtasidagi hamkorlik.

Sog'liqni saqlash tizimi bilan integratsiya. Profilaktika inspektorlari va sog'liqni saqlash organlari birgalikda:

- giyohvandlik va spirtli ichimliklarni suiiste'mol qilishga qarshi profilaktika ishlarini olib borish;

- ruhiy salomatlik bilan bog'liq muammolarni aniqlash va bartaraf etish;
- aholi orasida sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish.

Favqulodda vaziyatlar organlari bilan hamkorlik. Mahalla aholisining xavfsizligini ta'minlashda favqulodda vaziyatlar organlari bilan integratsiya zarur:

- yong'in xavfsizligini ta'minlash uchun mahalliy o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish;

- tabiiy ofatlar yuz berganda aholining xavfsizligini ta'minlash bo'yicha birgalikda ishlash.

Integratsiya natijalari. Mahallada davlat organlari o'rtasidagi samarali integratsiya quyidagi natijalarga olib keladi:

- jinoyat va huquqbuzarliklar darajasining sezilarli darajada kamayishi;
- aholining davlat organlariga bo'lgan ishonchini oshirish;
- ijtimoiy muammolarning tezkor hal etilishi;
- fuqarolarning yashash sharoitlari yaxshilanishi.

Ilg'or tajribalar va tavsiyalar. Dunyoning turli mamlakatlarida davlat organlari o'rtasidagi integratsiyaning muvaffaqiyatli amaliyotlari mavjud. Masalan:

Shvetsiya: Jamoatchilik politsiyasi va sog'liqni saqlash organlarining birgalikdagi ishlashi orqali jinoyatchilikka moyil shaxslarni erta aniqlash.

Yaponiya: Mahalliy xavfsizlik markazlari orqali davlat va jamoatchilik hamkorligini rivojlantirish.

O'zbekistonda ushbu tajribalar asosida quyidagi chora-tadbirlar taklif qilinadi:

- mahallada yagona axborot tizimini joriy qilish;
- integratsiya bo'yicha maxsus qonuniy asoslarni yaratish;
- davlat xizmatchilari va mahalla fuqarolar yig'ini vakillari uchun malaka oshirish dasturlarini tashkil etish.

Mahalla huquq-tartibot maskanlari davlat organlari o'rtasidagi integratsiya platformasi sifatida fuqarolarning huquqlarini himoya qilish, xavfsizlikni ta'minlash va jinoyatchilikni oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Samarali hamkorlik tizimini rivojlantirish nafaqat huquq-tartibotni saqlashga, balki jamiyatda ijtimoiy barqarorlik va farovonlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Mahalla – O'zbekistonning ijtimoiy hayotida markaziy o'rin tutuvchi institutdir. U jamiyatni birlashtiruvchi asosiy tizim bo'lib, odamlar o'rtasidagi muloqot va hamkorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, mahallalarda tinchlik va xavfsizlikni saqlash mas'uliyati profilaktika inspektorlariga yuklatilgan. Ular nafaqat huquqbuzarliklarning oldini olish, balki davlat organlari va nodavlat tashkilotlari bilan samarali hamkorlik qilish orqali mahallalarda turli ijtimoiy va iqtisodiy muammolarni hal qilishda muhim rol o'ynaydi.

Profilaktika inspektorlari va davlat organlari o'rtasidagi hamkorlik mahalla xavfsizligini ta'minlashda asosiy omil hisoblanadi. Ushbu tizimning samaradorligini oshirish jinoyatchilikning oldini olish, ijtimoiy muammolarni hal qilish va aholining farovonligini oshirish uchun zarurdir. Shu sababli, davlat va mahalla instituti o'rtasidagi aloqalarni yanada mustahkamlashga alohida e'tibor qaratish lozim.

Profilaktika inspektorining vazifalari. Profilaktika inspektorining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

Jinoyatchilikni oldini olish: Mahallada jinoyatlarning oldini olish bo'yicha profilaktik tadbirlarni tashkil qilish. Bu jarayon o'quvchilar, yoshlar va mehnat faoliyati bilan band bo'lmagan fuqarolarni jinoyatga yo'naltiruvchi omillarni aniqlashga qaratilgan.

Huquqbuzarlikning oldini olish: Huquqbuzarliklarni oldini olishda profilaktika inspektori muhim rol o'ynaydi. Ularning huquqiy tarbiya berish, huquqbuzarliklar haqida ma'lumot berish, jinoiy jarayonlarni tushuntirishdagi faoliyatlari juda muhim.

Mahalla aholisi bilan aloqalar oʻrnatish: Profilaktika inspektori oʻzining asosiy faoliyatini mahalla aholisi bilan muntazam aloqalar oʻrnatish orqali amalga oshiradi. Mahallada oʻtkaziladigan uchrashuvlar, seminarlar va targʻibot tadbirlari orqali fuqarolarga jinoyatchilikni kamaytirish va huquqbuzarlikning oldini olish uchun oʻzaro yordam berish zarurati haqida tushuntirishlar olib boradi.

Yoshlar bilan ishlash: Mahalla huquq-tartibot maskanida profilaktika inspektorlari, ayniqsa, yoshlar bilan ishlashda faoliyat koʻrsatadilar. Ular yoshlar oʻrtasida jinoyatchilikni oldini olish, huquqiy madaniyatni rivojlantirish, va mehnat bozoriga tayyorlash uchun muhim rol oʻynaydi.

Mahalla huquq-tartibot maskanida davlat organlari bilan hamkorlik. Profilaktika inspektorining samarali faoliyati uchun boshqa davlat organlari bilan hamkorlik zarur. Bu hamkorlikning oʻziga xos xususiyatlarini quyida keltiraman.

Ichki ishlar organi bilan hamkorlik. Mahalla huquq-tartibot maskanlarida profilaktika inspektorlari ichki ishlar xodimlari bilan birgalikda ishlaydi. Ichki ishlar organlari jinoyatchilikning oldini olishda, huquqbuzarliklarning sabablari va oqibatlarini oʻrganishda, ularni oldini olish choralarini koʻrishda asosiy rolni bajaradi.

Jinoyatlarning oldini olish: Ichki ishlar organlari va profilaktika inspektorlari jinoyatchilikning oldini olish boʻyicha birgalikda amaliy tadbirlar oʻtkazadi. Bu tadbirlar, masalan, huquqbuzarliklarning yuqori darajada sodir boʻlishi mumkin boʻlgan hududlarda profilaktik nazoratni kuchaytirish va shuningdek, jinoyatchilikni oldini olish uchun xavfli guruhlar bilan ishlashni oʻz ichiga oladi.

Alohida jinoyat turlariga qarshi kurash: Profilaktika inspektorlari ichki ishlar xodimlari bilan birga, ayniqsa uy-joy jinoyatlari, oʻgʻirliklar va koʻcha jinoyatlari kabi alohida jinoyat turlarining oldini olishga qaratilgan tadbirlar oʻtkazadilar.

Sogʻliqni saqlash organi bilan hamkorlik. Profilaktika inspektori sogʻliqni saqlash organlari bilan hamkorlikda ijtimoiy xavfsizlikni taʼminlashga qaratilgan

tadbirlarni amalga oshiradi. Mahallalarda spirtli ichimliklar va narkotik moddalar iste'mol qilishning oldini olish bo'yicha profilaktik ishlar olib boriladi.

Sog'liqni saqlash xizmatlari: Profilaktika inspektorlari sog'liqni saqlash tizimining psixologik va jismoniy salomatlikni yaxshilashga qaratilgan ishlari bilan hamkorlikda ishlaydi. Bu jarayonda ijtimoiy yordamga muhtoj fuqarolarni aniqlash va ularga yordam ko'rsatish muhim ahamiyatga ega.

Ta'lim tizimi bilan hamkorlik. Profilaktika inspektori ta'lim muassasalari bilan yaqindan hamkorlikda faoliyat olib boradi. Ta'lim muassasalari bilan o'tkaziladigan profilaktik tadbirlar, seminarlar va uchrashuvlar orqali yoshlarni huquqiy tarbiya bilan ta'minlash va ularga jinoyatchilikning oldini olish haqida ma'lumot berish muhimdir.

Yoshlar o'rtasida huquqiy madaniyatni oshirish: Ta'lim tizimi bilan hamkorlikda profilaktika inspektorlari o'quvchilarga huquqiy bilimlarni oshirish va huquqbuzarliklarning oldini olish uchun zarur bo'lgan vositalarni o'rgatadilar.

Mahalliy hokimiyat bilan hamkorlik. Mahalliy hokimiyatlar bilan o'zaro hamkorlik profilaktika inspektorining faoliyatini yanada samarali qiladi. Mahalliy hokimiyatlar jamoat xavfsizligini ta'minlash, ijtimoiy xavfsizlikni oshirish, uy-joy masalalarini hal qilishda yordam beradi.

Jamoat xavfsizligini ta'minlash: Mahalliy hokimiyatlar tomonidan amalga oshiriladigan infratuzilma, yoritish tizimi, jamoat joylarida xavfsizlikni ta'minlash profilaktika inspektorlarining ishi uchun muhimdir.

Ijtimoiy xizmatlar va yordam: Mahalliy hokimiyatlar orqali profilaktika inspektori ijtimoiy yordamga muhtoj oilalarga, muhtoj fuqarolarga tegishli resurslarni taqdim etadi.

Profilaktika inspektorining samaradorligini ta'minlash. Profilaktika inspektorining faoliyatining samaradorligi faqatgina uning individual malakasiga bog'liq emas, balki davlat organlari bilan hamkorlikning samarali tashkil etilishiga ham bog'liqdir. Bunday hamkorlik quyidagi omillarni o'z ichiga oladi:

Koordinatsiya va ma'lumot almashish: Davlat organlari o'rtasida samarali hamkorlik uchun ma'lumot almashish va koordinatsiyani ta'minlash zarur. Bu

ayniqsa jinoyatchilikning oldini olishda, jinoyatlar va huquqbuzarliklar to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z vaqtida almashish uchun muhimdir.

Resurslarni samarali taqsimlash: Davlat organlari o'rtasidagi hamkorlik resurslarni optimal taqsimlashni ta'minlashga yordam beradi. Bu resurslar jamoat xavfsizligini ta'minlash uchun zarur bo'lgan barcha vositalarni o'z ichiga oladi: moliyaviy, inson resurslari, texnologiyalar va boshqa muhim vositalar.

Xulosa

Profilaktika inspektorining mahalla huquq-tartibot maskanidagi faoliyati davlat organlari bilan samarali hamkorlikni talab qiladi. Mahalla va boshqa davlat organlari o'rtasida amalga oshirilgan hamkorlik jinoyatchilikning oldini olish, huquqbuzarliklarni kamaytirish, va ijtimoiy xavfsizlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Mahalla huquq-tartibot maskanlarida profilaktika inspektorining samarali ishlashi uchun ichki ishlar, sog'liqni saqlash, ta'lim, mahalliy hokimiyat va boshqa muassasalar bilan o'zaro hamkorlikning ahamiyati katta.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining 30.04.2023-yildagi yangi Konstitutsiyasi.
2. O'zbekiston Respublikasi "Ichki ishlar to'g'risida"gi qonuni.
3. "Mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash" to'g'risidagi qonun.
4. Prezident farmonlari va qarorlari (mahalla rivoji bo'yicha).
5. Shirinov B., "Huquq-tartibotni saqlashda jamoatchilik ishtiroki". T., 2022.
6. Singapur xavfsizlik tizimi bo'yicha xalqaro tajribalar (online resurslar).
7. Germaniya ichki xavfsizlik bo'yicha ko'ngillilar dasturi (international case studies).
8. Karimov, I. A. (2017). O'zbekiston Respublikasida huquq-tartibot tizimi va uning samaradorligi. Tashkent: O'zbekiston davlat nashriyoti.
9. Rasulov, D. (2020). Mahalla va uning huquq-tartibot tizimidagi roli. Tashkent: TDIU nashriyoti.
10. Yusupov, A. (2018). Jinoyatchilikning oldini olish va profilaktika inspektori faoliyati. Tashkent: O'zbekiston yuridik akademiyasi.

11. O‘zbekiston Respublikasi IIV (2021). Mahallada huquq-tartibotni ta’minlash bo‘yicha amaliy qo‘llanma. Tashkent: IIV nashriyoti.
12. Akhmedov, S. (2019). Davlat organlari va mahallalar o‘rtasida huquq-tartibot sohasida hamkorlikni rivojlantirish. Tashkent: Yoshlar nashriyoti.